

Zdalna edukacja - gdzie byliśmy, dokąd idziemy?

Wstępne wyniki badania naukowego „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa”

Spis treści

●	Słowo wstępne	3	●	●
●	Organizacja badań i próba	5	●	●
●	Wybrane wyniki	7	●	●
●	Zespół badawczy	28	●	●
●	Kontakt	29	●	●

Słowo wstępne

Szanowni Państwo,

przedstawiamy Państwu wybrane wyniki badania naukowego „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa”, z którego pełen raport ukaże się na początku roku szkolnego 2020/2021. Mając jednak na uwadze, że czas wakacji będzie wypełniony analizami doświadczeń dotyczących realizacji obowiązku zdalnego nauczania w ostatnich miesiącach, zdecydowaliśmy się przedstawić kilka wybranych wyników już teraz.

Badaniem objęci zostali nauczyciele, uczniowie i rodzice z wybranych szkół podstawowych i ponadpodstawowych w całej Polsce. Naszym założeniem było dostarczenie wiedzy o każdej z trzech grup i możliwość porównania odpowiedzi w ramach danej szkoły. Dopiero takie ujęcie pozwala otrzymać pełen obraz tego, jak ze zdalną edukacją poradzili sobie wszyscy jego uczestnicy.

W badaniu poszukiwano odpowiedzi na takie pytania jak:

- Co myślą uczniowie, rodzice oraz nauczyciele o zdalnej edukacji? Jak oceniają swoje przygotowanie do tej formy prowadzenia zajęć?
- Jak zmieniło się korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz różnych zasobów online w czasie rozprzestrzeniania się wirusa w porównaniu do okresu wcześniejszego?
- Jak nauczyciele, nauczycielki, rodzice oraz uczniowie poradzili sobie z obowiązkiem realizacji zajęć w formie zdalnej?
- Jak wyglądało zaangażowanie nauczycieli, uczniów oraz rodziców w realizację tych zajęć? Jakiego wysiłku (poznawczego, emocjonalnego, fizycznego) to od nich wymagało oraz jakich kompetencji (technicznych, organizacyjnych, metodyczno-dydaktycznych, społecznych)?

- Jakie emocje i stany emocjonalne towarzyszyły uczniom, rodzicom oraz nauczycielom w okresie zdalnej edukacji?
- Jakiego rodzaju wsparcia oczekiwali nauczycieli, uczniowie oraz rodzice, a jakie otrzymali?
- Czy rodzice, uczniowie oraz nauczyciele poszukiwali sposobów rozwiązania trudności, jakie pojawiały się w związku ze zdalną edukacją, w jakich miejscach i jakimi sposobami?

Zebrane informacje posłużą do sporządzenia raportu naukowego i opracowania rekomendacji związanych z przygotowaniem nauczycieli, rodziców i uczniów do wdrażania rozwiązań edukacji cyfrowej oraz zdalnego nauczania w edukacji formalnej. Powstałe materiały zostaną udostępnione bezpłatnie dla każdego internauty oraz przekazane podmiotom związanym z kształtowaniem oświaty w Polsce.

Pelen raport z wszystkimi wynikami badania „Zdalne nauczanie a adaptacja (...)” zostanie zaprezentowany jesienią 2020 roku. Szczegóły: www.zdalnenauczanie.org.

Organizatorami projektu są

Fundacja orange

dbam o mój zasięg fundacja

Badaniu patronują

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa - Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)
(link do licencji: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>)

Zasady cytowania: Ptaszek, G., Bigaj, M., Dębski, M., Pyżalski, J. & Stunża, G. D. (2020). Zdalna edukacja - gdzie byliśmy, dokąd idziemy? Wstępne wyniki badania naukowego „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa”. Warszawa 2020

Organizacja badań i próba

Badanie „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa” to badanie ilościowe z komponentem jakościowym. Realizowane było online łącznie w **34 szkołach** podstawowych i ponadpodstawowych z całej Polski **od 12 maja do 12 czerwca** 2020 roku metodą sondażu diagnostycznego w trzech grupach funkcjonujących w społeczności szkolnej.

W każdej szkole badani byli:

- **Uczniowie** klas 6–8 szkół podstawowych oraz uczniowie szkół ponadpodstawowych (liceów, techników, liceów zawodowych);
- **Rodzice badanych uczniów** - przy czym kwestionariusz badania wypełniał tylko jeden rodzic/opiekun w gospodarstwie domowym;
- **Nauczyciele** wszystkich przedmiotów prowadzący zajęcia w klasach badanych uczniów.

Dobór próby miał charakter celowy. W badaniu wzięły udział placówki, które pozytywnie odpowiedziały na zaproszenie. Do tych szkół zostały wysłane linki do ankiet internetowych przygotowanych na platformie badawczej LimeSurvey dla wszystkich trzech grup badanych. Badani z każdej grupy wypełniali oddzielny kwestionariusz, w którym część pytań była wspólna, a część została dostosowana do specyfiki danej grupy badawczej. Badanie nie miało charakteru reprezentatywnego, jednak wypełnienie kwestionariusza ankiety przez wszystkich uczestników społeczności szkolnej pozwoliło badaczom na ustalenie związków pomiędzy badanymi zmiennymi, w szczególności odpowiedziami uczniów, ich rodziców i nauczycieli. Procedura badawcza została zatwierdzona przez Komisję Etyczną Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu.

Do analizy wybrano wyłącznie kwestionariusze wypełnione w całości. Po selekcji uzyskano następujące liczebności prób: uczniowie N=1284, rodzice N=979, nauczyciele N=671.

Wybrane wyniki

Dobrostan uczniów, rodziców i nauczycieli w czasie zdalnej edukacji

Magdalena Bigaj
Maciej Dębski

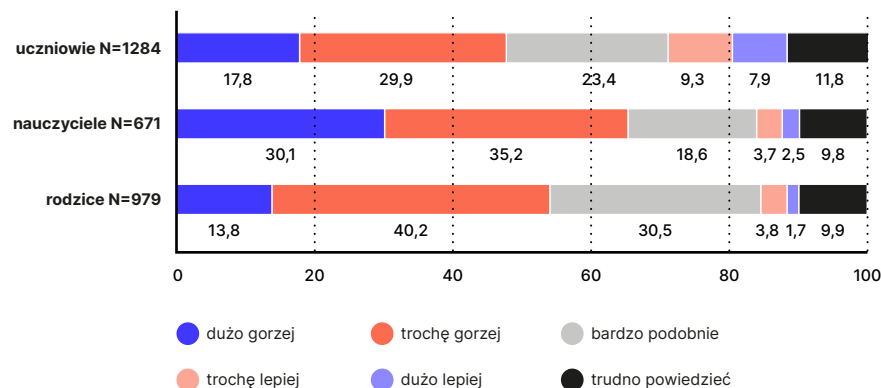
- **Uczniowie, rodzice oraz nauczyciele** twierdzą, że ich aktualne samopoczucie psychiczne oraz fizyczne jest gorsze w porównaniu do czasu sprzed pandemii.
- **Obniżenie samopoczucia psychicznego oraz fizycznego** dotyka przede wszystkim nauczycieli, w drugiej kolejności rodziców.
- **17,2% badanych uczniów** twierdzi, że ich zdrowie psychiczne i fizyczne poprawiło się w porównaniu do czasu sprzed pandemii.
- **Czas spędzony przed ekranem i w internecie** w okresie zdalnego nauczania zasadniczo wzrósł w grupie badanych uczniów i nauczycieli. Dotyczy to nie tylko dni powszednich, ale również weekendów.

- **Wśród uczniów, rodziców oraz nauczycieli widoczne są wyraźne symptomy nadużywania mediów cyfrowych. Przemęczenie, przeładowanie informacjami, niechęć do korzystania z komputera i internetu oraz rozdrażnienie z powodu ciągłego używania technologii informacyjno-komunikacyjnych to najczęściej występujące objawy zmęczenia cyfrowego.**

Wyniki badania „Zdalne nauczanie a adaptacja do warunków społecznych w czasie epidemii koronawirusa” jasno wskazują, że we wszystkich badanych grupach respondentów (uczniowie, rodzice oraz nauczyciele) poziom subiektywnego dobrostanu psychicznego i fizycznego obniżył się. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim nauczycieli, z których aż 65,3% twierdzi, że czuje się psychicznie dużo gorzej lub trochę gorzej w porównaniu do czasu sprzed zamknięcia szkół. Wyniki badań wskazują, że 67,7% nauczycieli twierdzi również, że czuje się gorzej fizycznie. Jedynie 26% badanych nauczycieli w ciągu ostatniego tygodnia przed badaniem nie odczuwało trudności w zasypianiu, zdecydowana większość deklaruowała, że odczuwa

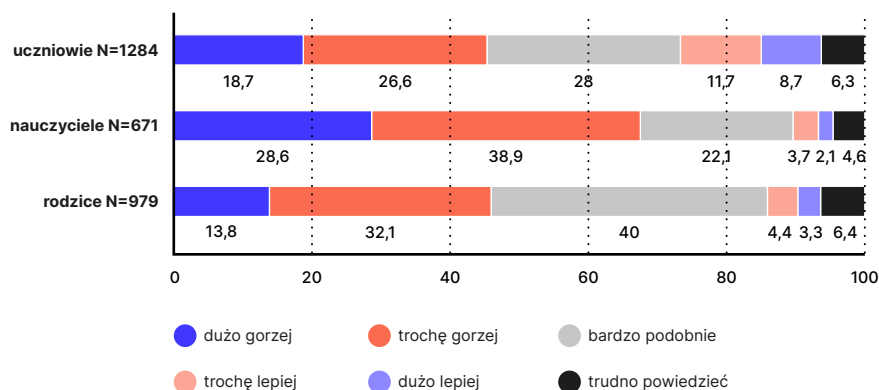
WYKRES NR 1. Proszę ocenić, jak Pan/Pani czuje się OBECNIE psychicznie w porównaniu z czasem przed epidemią? (%)

brak energii, zdenerwowanie czy zły nastrój. Uzyskane dane są zbieżne z wnioskami płynącymi z raportu przygotowanego przez Centrum Cyfrowe, że czas pandemii koronawirusa to czas, w którym nauczyciele doświadczają stresu związanego ze zdalnym nauczaniem (Centrum Cyfrowe, 2020).

Dobrostan psychiczny i fizyczny zdecydowanie obniżył się również wśród rodziców. **Ponad połowa rodziców twierdzi, że psychicznie czuje się dużo gorzej lub trochę gorzej w porównaniu do czasu sprzed pandemii koronawirusa, a nieco ponad 45% z nich uważa, że pogorszeniu uległo również ich zdrowie fizyczne.** Grupę, która relatywnie najrzadziej wskazywała na pogorszenie się zdrowia psychicznego i fizycznego stanowią uczniowie. W tej grupie

WYKRES NR 2. Proszę ocenić, jak Pan/Pani czuje się OBECNIE fizycznie w porównaniu z czasem przed epidemią? (%)

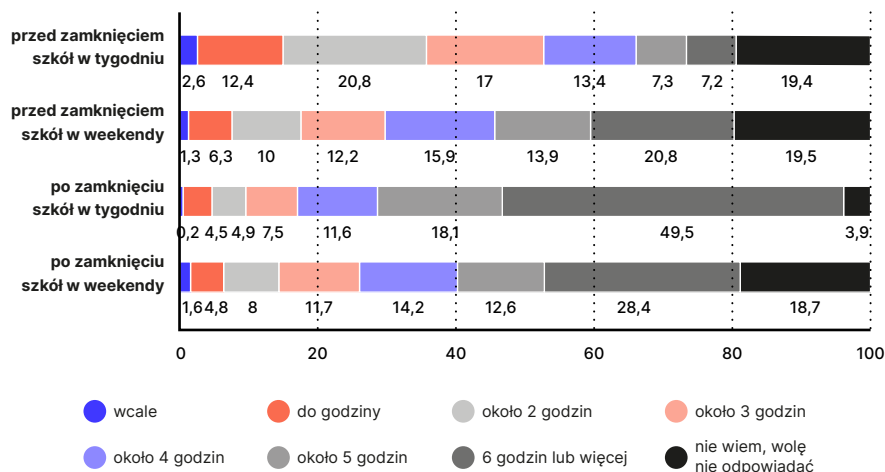
co prawda prawie połowa badanych przyznała, że psychicznie i fizycznie czuje się dużo gorzej lub trochę gorzej, ale na uwagę zasługuje fakt, że niespełna co piąty ankietowany uczeń przyznał, że w porównaniu do czasu sprzed pandemii koronawirusa psychicznie i fizycznie czuje się trochę lepiej lub dużo lepiej. Przeprowadzona analiza danych ukazała również, że **prawie jedna trzecia uczniów biorących udział w badaniu często lub cały czas odczuwała smutek (28,9%), samotność (27,4%) oraz przygnębienie (28,4%).**

Warto w tym miejscu odnieść się do opublikowanego w roku 2018 raportu „Polskie badanie EU KIDS ONLINE 2018” (Pyżalski, Zdrodowska, Tomczyk, Abramczuk, 2020). Jednym z obszarów poddanych diagnozie była liczba godzin, jaką poświęca polska

młodzież na korzystanie z internetu. Okazało się, że tylko 4,8% uczniów w dzień weekendowy oraz 7% uczniów w dzień roboczy nie używa internetu wcale lub prawie wcale (Pyżalski, 2019, s.22), zaś prawie 15% badanej młodzieży przyznało, że na pytanie *Jak dużo czasu spędzasz w internecie* udzieliła odpowiedzi nie wiem, trudno powiedzieć. Cytowane badanie wskazało, że 10% uczniów w dni robocze oraz 18,8% uczniów w weekendy korzysta z internetu 6 godzin lub więcej. Wyniki te są zbieżne z tym, co zostało uzyskane w badaniu „Zdalne nauczanie a adaptacja (...)”, w którym również postanowiono sprawdzić, ile godzin dziennie uczniowie, rodzice i nauczyciele korzystali z internetu. Aby zanotować potencjalną zmianę, postanowiono zapytać respondentów o liczbę godzin korzystania z internetu nie tylko w perspektywie dnia roboczego i weekendowego, ale również w perspektywie czasowej odnoszącej się do okresu przed zamknięciem szkół (przed pandemią koronawirusa) i po ich zamknięciu (w trakcie pandemii koronawirusa).

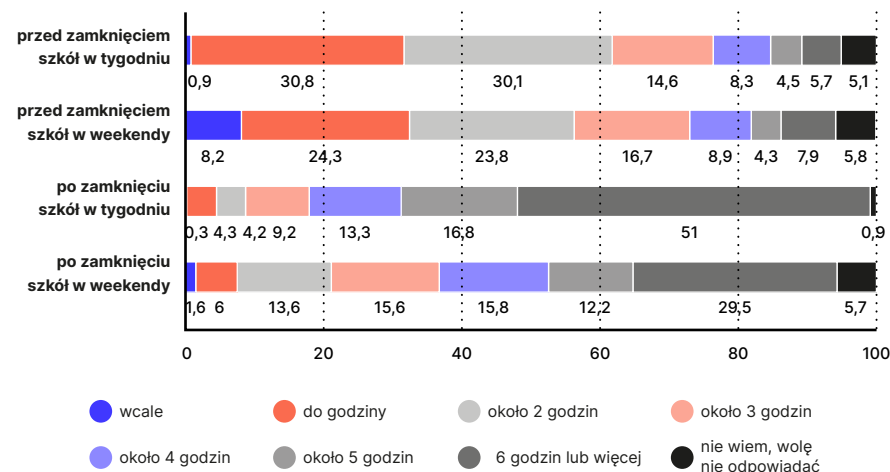
Wyniki prowadzonych analiz jasno wskazują, że - w porównaniu do czasu sprzed pandemii koronawirusa - w sposób zasadniczy wydłużył się czas spędzany dziennie przed ekranem komputera/smartfona. Przed zamknięciem szkół 12,4% uczniów i 30,8% nauczycieli w dni robocze używało internetu do 1 godziny dziennie, po zamknięciu szkół odsetek ten spadł do zaledwie 5%. Z podobną

WYKRES NR 3. Liczba godzin dziennie spędzanych w internecie przed i po zamknięciu szkół - uczniowie (%)

zależnością mamy do czynienia w przypadku dziennej liczby godzin używania internetu w dni wolne od pracy i szkoły. 6,3% uczniów i 24,3% nauczycieli zadeklarowało, że przed zamknięciem szkół w weekendy używało internetu nie dłużej niż 1 godzinę dziennie. Wzrost czasu poświęcanego na korzystanie z internetu w sposób szczególny widać podczas analizy rozkładu procentowego odpowiedzi „6 godzin lub więcej”. **Po zamknięciu szkół prawie połowa uczniów (49,5%) i nauczycieli (51%) wskazała, że w dni robocze korzysta z internetu dziennie „6 godzin lub więcej”. Prawie co trzeci uczeń (28,4%) oraz nauczyciel (29,5%) korzysta z internetu 6 godzin lub więcej również w weekendy.** Warto wskazać,

WYKRES NR 4. Liczba godzin dziennie spędzanych w internecie przed i po zamknięciu szkół - nauczyciele (%)

że wzrost czasu ekranowego w grupie badanych uczniów i nauczycieli – w porównaniu do czasu sprzed pandemii koronawirusa - dotyczy przede wszystkim korzystania z internetu w ciągu tygodnia.

Zbyt częste używanie cyfrowych narzędzi ekranowych (smartfon, tablet, laptop, komputer) negatywnie wpływa na kondycję zdrowia psychicznego i fizycznego. W omawianym badaniu nt. zdalnego nauczania postanowiono w sposób szczególny przyjrzeć się kwestii tzw. higieny cyfrowej, czyli używania urządzeń ekranowych i internetu w sposób nieprzynoszący negatywnych konsekwencji dla zdrowia

psychicznego i fizycznego. Interesowały nas zwłaszcza symptomy braku tejże higieny, na co narażał uczestników zdalnego nauczania sam fakt, że było ono oparte o narzędzia ekranowe i korzystanie z internetu. Z przeprowadzonych analiz wynika, iż to przede wszystkim nauczyciele deklarowali, że często lub bardzo często pozostają w ciągłej gotowości do obierania połączeń i powiadomień (86,8%), często lub bardzo często mają dość siedzenia przy komputerze (85,2%) oraz że czują się przemęczeni i przeładowani informacjami (76,8%). Grupa nauczycieli często lub bardzo często wskazuje na odczuwanie rozdrażnienia z powodu ciągłego używania komputera (67,1%), a nawet na potrzebę bycia niedostępnym dla nikogo w sieci (59,3%).

Analizując odpowiedzi uczniów należy zauważyć, że 66,5% z nich przyznała, iż często lub bardzo często korzysta z narzędzi ekranowych tuż przed pójściem spać, a połowa z nich (50,7%) stwierdziła, że czuje się przeładowana informacjami. Warto dodać, że zarówno nauczyciele (48,7%) jak i część uczniów (34,1%) bardzo często lub często czują się niewyspani z powodu używania internetu, komputera czy smartfona; co czwarty nauczyciel i uczeń bardzo często lub często „zarywa” noce z powodu korzystania z internetu i cyfrowych narzędzi ekranowych. Podobne zachowania wśród uczniów zauważono podczas badań pt. Młodzi Cyfrowi, zrealizowanych w latach 2017–2019 (Dębski, Bigaj, 2019).

HIGIENA CYFROWA

Zespół działań i czynności zmierzających do optymalizacji indywidualnego zdrowia somatycznego, psychicznego oraz społecznego w zakresie korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jej poziom uzależniony jest od samoregulacji i kontroli związanej z używaniem internetu oraz cyfrowych narzędzi ekranowych, alternatywy dla świata cyfrowego, jak również rozwiniętej sieci oparcia społecznego. Higiena cyfrowa może być rozumiana jako postawa życiowa wynikająca z kreatywnego i odpowiedzialnego używania zasobów sieci.

Higiena cyfrowa dotyczy również zachowań, które podejmowane są w trakcie prowadzenia zajęć online, zwłaszcza w obszarze koncentracji. 28% badanych uczniów zadeklarowało, że bardzo często lub często podczas zajęć online korzystało z portali społecznościowych, grało w gry, przeglądało internet do celów prywatnych czy pisało do kogoś bez związku z lekcjami. Podobny odsetek badanych uczniów (28,2%) przyznał, że bardzo często lub często używał swojego smartfona podczas e-lekcji do celów nie związanych z nauką. Tego rodzaju zachowania również występowały wśród nauczycieli, ale odsetek takich przypadków jest niewielki (odpowiednio 7,6% i 5,8%).

TABELA NR 1. Symptomy braku higieny cyfrowej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli – odpowiedzi często i bardzo często.

	Uczniowie (%)	Nauczyciele (%)	Rodzice (%)
Pozostawałem/am w ciągłej gotowości do odbierania połączeń i powiadomień	63,2	86,8	65,0
Miałem/am dosyć siedzenia przy komputerze /smartfonie	57,1	85,2	49,1
Czułem/am się przeładowany/a informacjami	50,7	76,8	52,7
Czułem/am się rozdrażniony/a z powodu ciągłego używania internetu, komputera, smartfona	35,3	67,1	28,6
Korzystałem/am z narzędzi ekranowych tuż przed pójściem spać	66,5	61,4	46,9
Chciałem/am być niedostępny/a w sieci dla nikogo	34,3	59,3	24,6
Bolała mnie głowa od ciągłego korzystania z narzędzi ekranowych i internetu	37,4	57,4	24,6
Byłem/am niewyspany/a z powodu używania internetu, komputera, smartfona	34,1	48,7	16,7
Miałem/am problemy z koncentracją z powodu korzystania z internetu i narzędzi ekranowych	34,5	45,3	17,8
Zarywałem/am nocki, korzystając z komputera, smartfona, telewizora, internetu	23,2	26,4	6,8
Podczas zajęć online korzystałem z portali społecznościowych, grałem w gry, przeglądałem internet do celów prywatnych, pisałem do kogoś bez związku z lekcjami	28,0	7,6	-
Używałem/am swojego smartfona podczas e-lekcji, żeby robić coś innego	28,2	5,8	-

Prowadzone przez nas badania jasno wskazują, że czas edukacji zdalnej jest czasem trudnym, nie tylko ze względu na nową formułę prowadzonych zajęć, ale przede wszystkim z powodu cyfrowego przemęczenia. Wydłużony czas ekranowy, przeładowanie informacjami, jak również izolacja od kolegów i koleżanek mogą obniżać samopoczucie psychiczne i fizyczne badanych osób.

Aby poprawić zaistniałą sytuację należy rozpocząć rzetelną dyskusję na temat negatywnych konsekwencji związanych z nadużywaniem nowych technologii. Zachowanie odpowiedniego poziomu higieny cyfrowej – w szczególności w okresie zdalnej edukacji – jest kluczem dla poprawy koncentracji, podniesienia wyników w nauce oraz samej jakości nauczania. Jedną z koniecznych zmian jest wypracowanie

jasnych wytycznych dotyczących czasu spędzanego przed ekranem przez konkretne grupy wiekowe uczniów, a następnie dostosowanie do nich narzędzi wykorzystywanych w zdalnym nauczaniu, którego istota nie polega wyłącznie na stałym kontakcie między uczniem a nauczycielem w czasie rzeczywistym za pośrednictwem internetu. Włączenie w proces przekazywania wiedzy tradycyjnych (nie cyfrowych) metod nauczania, położenie większego nacisku na relacje osobiste, jak również edukowanie uczniów, rodziców i nauczycieli w zakresie świadomego odpoczynku od ekranu i internetu pozwoli zachować równowagę między światem online i offline.

Zaprezentowane w niniejszej publikacji wybrane wyniki naszego badania, mimo trwających jeszcze pogłębionych analiz wszystkich zgromadzonych danych, już teraz jasno wskazują na to, że nie można mówić o odpowiedzialnym realizowaniu zdalnego nauczania bez uwzględnienia zagadnienia higieny cyfrowej, od której zachowania bezpośrednio zależy nie tylko jakość nauczania, ale przede wszystkim dobrostan psychiczny i fizyczny uczniów, rodziców i nauczycieli. Pomijanie tej kwestii i skupianie się wyłącznie na zagadnieniach związanych z narzędziami zdalnej edukacji narazi uczniów, rodziców i nauczycieli na pogłębienie traumy społecznej, z którą społeczeństwo i tak musi się zmierzyć w wyniku długotrwałego narażenia na stres wywołany pandemią i społeczną izolacją (Augustyniak i in., 2020).

Bibliografia

- 1/ Augustyniak, P., Ciesiołkiewicz, K., Dudkiewicz, I., Fandrajewska-Tomczyk, A., Gąciarz, B., Olbracht-Prondzyński, C., Pacut, A., Przedlacki, M., Sadowska, B., Sadzik, J., Tarkowski, A., Wygnański, K. (2020). Alert Społeczny nr 6. Dostęp 21.06.2020 <https://oees.pl/wp-content/uploads/2020/05/Alert-spoeczny-6.pdf>.
- 2/ Centrum Cyfrowe (2020). Edukacja zdalna w czasie pandemii. Raport z badań. Kwiecień 2020., Dostęp 21.06.2020 <https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/>
- 3/ Dębski, M., Bigaj, M. (2019). Młodzi cyfrowi. Nowe technologie. Relacje. Dobrostan, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- 4/ Pyżalski, J., Zdrodowska, A., Tomczyk, Ł., Abramczuk, K. (2019). Polskie badanie EU KIDS ONLINE 2018, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

O technologiach cyfrowych w edukacji oraz kompetencjach cyfrowych nauczycieli i rodziców

Grzegorz Ptaszek

- **Prawie 60% rodziców** ocenia co najmniej dobrze przygotowanie nauczycieli i szkół do prowadzenia zdalnego nauczania.
- **45% nauczycieli** czuje się przygotowanych w stopniu małym i umiarkowanym do prowadzenia zajęć w sposób zdalny.
- **Nauczyciele** najczęściej pracują metodami podającymi (wyświetlanie filmu, prezentacji, publikowanie treści), zdecydowanie rzadziej korzystają z metod aktywizujących (quizy, dzielenie na grupy i wspólna praca online).
- **Połowa badanych uczniów** ocenia lekcje prowadzone zdalnie jako mniej atrakcyjne niż przed pandemią.

Przygotowanie szkół oraz nauczycieli, uczniów i rodziców do edukacji zdalnej nie było zadaniem łatwym, m.in. z powodu powolnego włączania cyfrowych technologii edukacyjnych w proces dydaktyczny. Jak sugerują badania (Plebańska, 2017), szkoły nie do końca były dobrze przygotowane na wdrażanie nowoczesnych technologii zarówno pod względem sprzętowym, warunków materialnych, jak niskich kompetencji nauczycieli. W badaniu tym 50% ankietowanych uczniów (N=34 679) deklaroowało, że w szkole, do której uczęszczają na co dzień, nie są stosowane żadne technologie cyfrowe, przy czym ci nauczyciele, które je wykorzystywali, najczęściej wyświetlali filmy (także z internetu) oraz prezentacje multimedialne (prawie po 80%), zaś rzadziej sięgali po gry, ćwiczenia interaktywne czy quizy (57%) (s. 135).

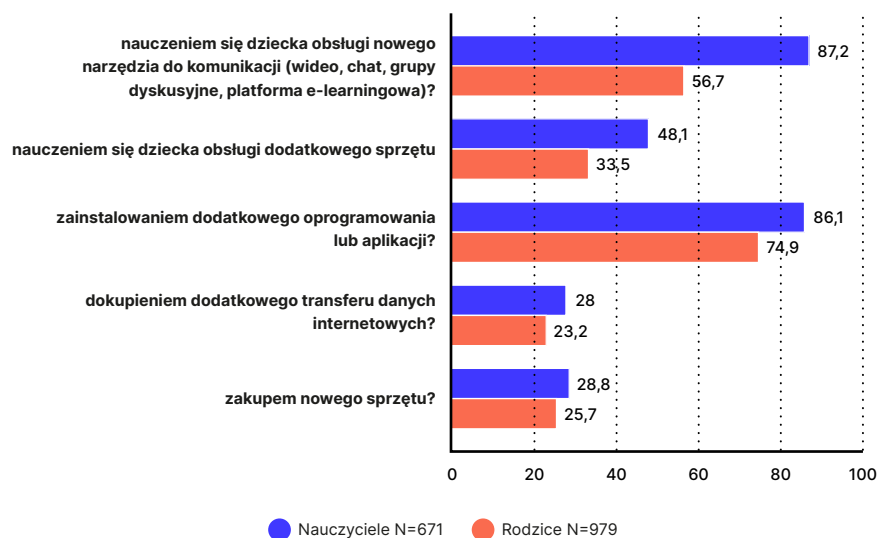
Efektywna edukacja zdalna wiąże się z odejściem od tradycyjnego modelu kształcenia w kierunku modelu konstruktywistycznego, gdzie uczeń sam wytwarza wiedzę na podstawie doświadczeń i własnej aktywności indywidualnej lub grupowej a nauczyciel kieruje procesem uczenia się uczniów. Jeśli nauczyciele w pracy przed okresem zawieszenia zajęć nieregularnie korzystali z cyfrowych technologii edukacyjnych oraz zasobów online i głównie traktowali je jako rozszerzenie lub uzupełnienie tradycyjnej lekcji, podczas której aktywni byli głównie oni, trudno spodziewać się, że wraz z wejściem w tryb edukacji zdalnej przejdą na poziom

całkowitej realizacji materiału z wykorzystaniem cyfrowych narzędzi dydaktycznych i zasobów, wymagających innych kompetencji i reorganizacji pracy.

Potwierdzają to wyniki przeprowadzonych przez nas badań odnoszące się do oceny dobrego przygotowania nauczycieli i szkół do zdalnego nauczania oraz stosowanych przez nich narzędzi. O ile prawie 60% badanych rodziców (N=979) ocenia raczej dobrze i zdecydowanie dobrze przygotowanie nauczycieli oraz szkół do przekazywania wiedzy w sposób zdalny, o tyle sami nauczyciele własne przygotowanie oceniają już nieco gorzej. Prawie 45% z nich (N=671) uważa, że czuje się przygotowanych do zdalnego nauczania w stopniu małym i umiarkowanym. Z kolei niewiele mniej nauczycieli (40%) czuje się przygotowanych do takiej formy nauczania w stopniu co najmniej dużym, przy czym tylko 10,1% z nich twierdzi, że czuje się w pełni przygotowanych do takiej pracy. Co ciekawe, nauczyciele są zgodni w ocenie tego, ilu koleżanek i kolegów dobrze radzi sobie ze zdalnym nauczaniem – prawie co drugi badany (45%) ocenia, że co najmniej połowa nauczycieli z jego szkoły dobrze radzi sobie z nauczaniem na odległość. Otrzymujemy zatem całkiem spójny obraz oceny przygotowania nauczycieli do zdalnego nauczania, w którym liczba dobrze przygotowanych i średnio przygotowanych jest niemal podobna.

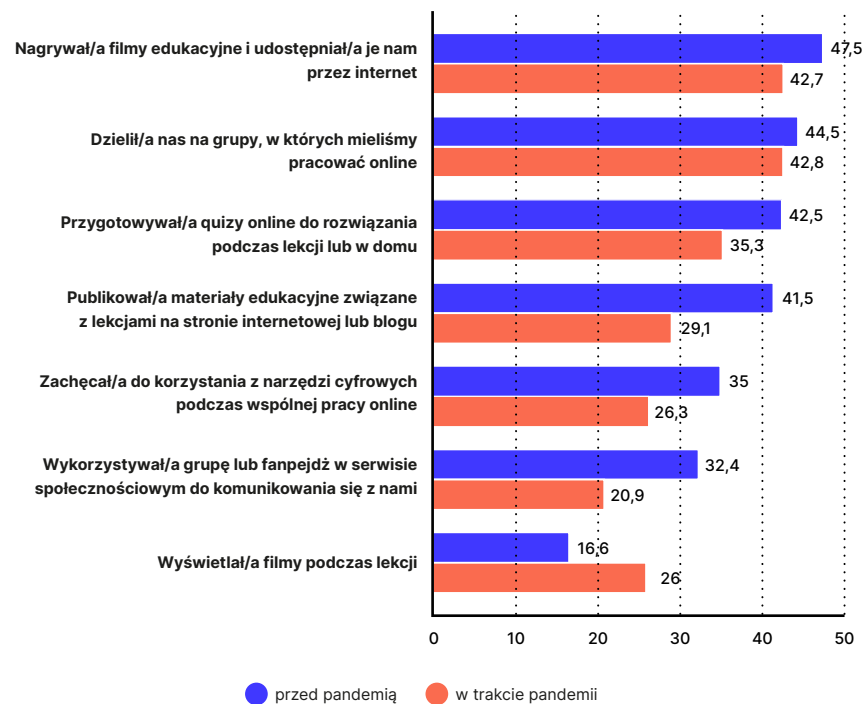

WYKRES NR 5. Czy nauka zdalna Pana/Pani dziecka w czasie zawieszenia zajęć i Pana/Pani zaangażowanie w ten proces wiązało się z - ODPOWIEDZI TAK

Brak dobrego przygotowania do edukacji zdalnej można zaobserwować w dwu obszarach: **technicznym** (infrastruktura, sprzęt, aplikacje) oraz **kompetencyjnym** (umiejętność obsługi urządzeń, aplikacji). Jeśli chodzi o nieprzygotowanie techniczne, to prawie co 4 rodzic oraz co 3 nauczyciel musiał zakupić nowy sprzęt oraz dokupić dodatkowy transfer danych internetowych, co wiązało się z wydatkami obciążającymi budżet domowy bez możliwości otrzymania zwrotu. Około trzy czwarte badanych rodziców i około 86% nauczycieli musiało zainstalować dodatkowe

WYKRES NR 6. Wybrane aktywności podejmowane przez nauczycieli przed pandemią i w trakcie pandemii koronawirusa w opinii uczniów - odpowiedzi „nigdy” oraz „bardzo rzadko”

oprogramowanie i aplikacje, dzięki którym możliwe było aktywne uczestniczenie w procesie zdalnego uczenia się lub nauczania. W obszarze kompetencyjnym z kolei, tylko co 3 rodzic musiał nauczyć się i/lub dziecko obsługi dodatkowego sprzętu (mikrofon, kamera, słuchawki), którego wcześniej nie używał, zaś w przypadku nauczycieli musiał to już zrobić

prawie co drugi (48,1%). Jeśli chodzi o nauczenie się obsługi nowych narzędzi komunikacyjnych, takich jak: wideo, chat, grupy dyskusyjne, platforma e-learningowa, musiał to zrobić sam (i/lub nauczyć swoje dziecko) co drugi badany rodzic (56,7%) i prawie każdy nauczyciel (87,2%). Przyczyną takich różnic może być wiek badanych (60% rodziców to osoby między 36 a 46 r.ż., natomiast 54% nauczycieli to osoby w wieku między 46 a 60 r.ż.) oraz inny sposób obsługi tego typu narzędzi komunikacyjnych przez rodziców i nauczycieli. Ci drudzy musieli nauczyć się obsługi narzędzi w sposób bardziej zaawansowany i aktywny, umożliwiający m.in. moderowanie konwersacji czy umieszczanie materiałów.

Stopień przygotowania nauczycieli do edukacji zdalnej oraz poziom kompetencji cyfrowych przełożył się na stosowane przez nich cyfrowe metody dydaktyczne i wykorzystywane narzędzia umożliwiające kształtowanie określonych kompetencji cyfrowych uczniów. Widać w tym zakresie znaczne różnice w okresie przed zamknięciem szkół z powodu epidemii koronawirusa i po zamknięciu szkół. W ocenie uczniów odsetek nauczycieli korzystających często i/lub bardzo często z najpopularniejszych technologii cyfrowych, takich jak wyświetlanie filmów wideo oraz prezentacji multimedialnych podczas lekcji¹, jedynie w niewielkim zakresie zmienił się i oscylował w granicy 20%

1/ Te dwie formy wskazywane były jako najpopularniejsze w kilku badaniach ogólnopolskich (Plebańska, 2017, s. 53; Bochenek & Lange, 2019, s. 37).

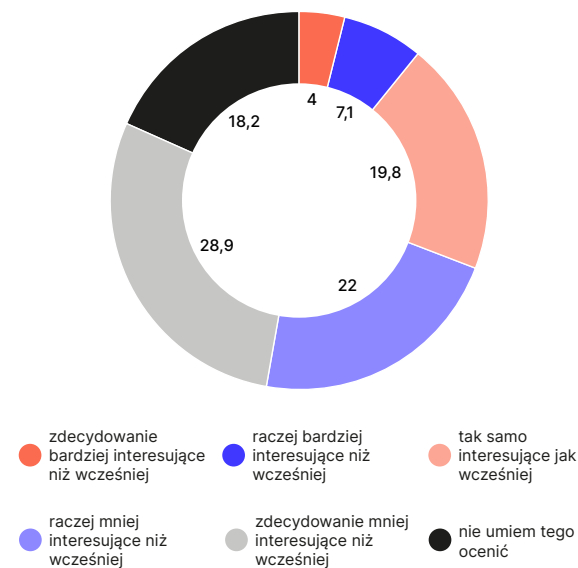
nauczycieli, przy czym znacznie spadła liczba tych z nich, którzy korzystali z nich rzadko i/lub od czasu do czasu. Powodem takiej zmiany może być zarówno forma zdalnego nauczania i brak lekcji prowadzonych na żywo online przy użyciu wideo komunikatorów, jak i brak umiejętności odtwarzania filmów w trybie udostępniania ekranu. W badaniu zaobserwowano prawie dwukrotny wzrost w korzystaniu przez nauczycieli co najmniej często z narzędzi cyfrowych umożliwiających większe zaangażowanie uczniów, takich jak rozwiązywanie quizów czy grupowa praca online – przed zamknięciem szkół jedynie 5% nauczycieli co najmniej często przygotowywało quizy online dla uczniów, po zamknięciu szkół robiło to nieco ponad 9% nauczycieli. Z kolei w przypadku dzielenia uczniów na grupy do wspólnej pracy online po zamknięciu szkół robiło to co najmniej często tylko 4% nauczycieli (wzrost z 2,8% przed zamknięciem szkół). Pomimo dwukrotnego wzrostu nauczycieli wdrażających tego typu narzędzia co najmniej często i tak jest to niestety wynik bardzo niski.

Należy zatem stwierdzić, że częściej wykorzystywane były przez nauczycieli narzędzia, które wiążą się z nauczaniem metodami podającymi (wyświetlanie filmów i prezentacji, publikowanie materiałów na stronie internetowej lub blogu), a rzadziej metodami aktywizującymi, zwłaszcza tymi nastawionymi na pracę zespołową (wspólna praca online). Co warte podkreślenia, zwiększyła się jednocześnie

liczba nauczycieli, którzy komunikowali się z uczniami przy pomocy mediów społecznościowych (zdaniem 40% uczniów nauczyciele robili to co najmniej często) oraz tych, którzy zachęcali do korzystania z narzędzi cyfrowych podczas wspólnej pracy online (zdaniem prawie 20% uczniów nauczyciele robili tak co najmniej często). Odwołując się do modelu SAMR ukazującego różne poziomy integracji technologii w procesie edukacji (Puentedura, 2018; Ścibor, 2020), warto podkreślić, że osiągnięcie jednego z dwu poziomów wysokiej integracji technologii z procesem edukacyjnym - modyfikacji (*modification*) lub redefinicji (*redefication*) - wymaga dobrego przygotowania zarówno nauczycieli, jak i uczniów do takiej pracy oraz doświadczenia w projektowaniu lekcji w taki sposób, aby móc realizować cele całkowicie z wykorzystaniem narzędzi i zasobów cyfrowych, rozwijając przy tym różne kompetencje cyfrowe.

Sposób komunikowania się z uczniami oraz prowadzenia zajęć zdalnych w różnych formach przełożyły się na ocenę ich atrakcyjności przez uczniów. Na pytanie „Jak oceniasz ogólnie lekcje po zamknięciu szkół z powodu pandemii?” 50% badanych ocenia je jako mniej interesujące niż przed pandemią. Powodem takiej oceny może być, co sugerują również wyniki innych badań dotyczących zdalnego nauczania przytaczane poniżej, skupienie się nauczycieli na wysyłaniu materiałów do indywidualnej realizacji i nieangażowanie uczniów do

WYKRES NR 7. Pomyśl o lekcjach swoich nauczycieli w szkole. Jak oceniasz ogólnie lekcje po zamknięciu szkół z powodu pandemii? - Odpowiedzi uczniów N= 1284

pracy wspólnej np. w czasie rzeczywistym z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych.

Warto zauważyć, że ocena przygotowania nauczycieli do prowadzenia lekcji w sposób zdalny oraz rodzaj narzędzi i zasobów cyfrowych przez nich wykorzystywanych w pracy była przedmiotem diagnozy w innych ogólnopolskich badaniach. Na przykład w badaniu Centrum Cyfrowego (2020)

przeprowadzonym w kwietniu (N=984) jako główny problem w edukacji zdalnej nauczyciele wskazują braki techniczne: szybkość łącza internetowego (12%) oraz braki sprzętowe (10%). Jeśli chodzi o sposób prowadzenia zdalnego nauczania, to w badaniu przeprowadzonym wśród rodziców przez firmę Librus (2020) 19% z nich (N=18 346) twierdzi, że żaden nauczyciel nie prowadzi lekcji na żywo online a 33%, że jedynie niewielu. Z badania tego wynika również, że nauczyciele prowadzą zdalne nauczanie w sposób mało interaktywny, ponieważ najczęściej przesyłają filmy edukacyjne, karty do samodzielnego wykonania lub zakres stron do samodzielnego zrealizowania (Librus, 2020, s. 17).

Z przeprowadzonych badań wynika więc, że duża grupa nauczycieli nie czuje się dobrze przygotowana do edukacji zdalnej. Nauczyciele najczęściej prowadzą lekcje w sposób transmisyjny i nieinteraktywny (przekazują wiedzę i informacje oraz wymagają zrealizowania materiału we własnym zakresie). Jedynie niewielu nauczycieli decyduje się na wykorzystanie edukacyjnych gier online lub quizów oraz narzędzi do zespołowej pracy zdalnej. Widać zatem wyraźnie, że w szkoleniu nauczycieli oraz nauczycielek i przygotowywaniu studentów do pracy w zawodzie nauczyciela należy położyć większy nacisk na pokazywanie związku pomiędzy narzędziami cyfrowymi i zasobami online a konkretnymi kompetencjami medialnymi, informacyjnymi i cyfrowymi, jakie można przy ich użyciu kształtować, rozwijać czy wzmacniać u uczniów.

Bibliografia

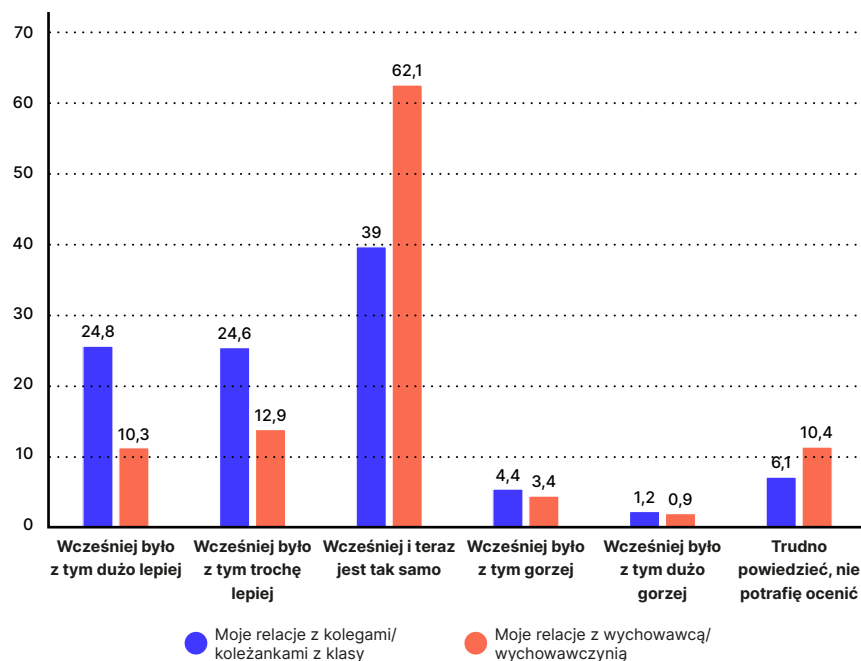
- 1/ Bochenek, M., Lange, R. (red.) (2019). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*. Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy. Pobrane z: <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/2593,Raport-z-badan-quotNastolatki-30quot-2019.html> (20.06.2020).
- 2/ Centrum Cyfrowe (2020). *Edukacja zdalna w czasie pandemii. Raport z badań*. Warszawa. Pobrano z <https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/> (20.06.2020).
- 3/ Librus (2020).. Nauczanie zdalne. Jak zmieniło się na przestrzeni czasu. Raport z drugiego badania ankietowego. Maj 2012. Pobrano z <https://portal.librus.pl/artykuly/raport-2-jak-zmienilo-sie-nauczanie-zdalne> (17.06.2020).
- 4/ Plebańska, M. (red.) (2017). *Polska szkoła w dobie cyfryzacji. Diagnoza 2017*. Warszawa: Wydział Pedagogiczny UW. Pobrano z: <https://nck.pl/badania/raporty/raport-polska-szkola-w-dobie-cyfryzacji-diagnoza-2017> (20.06.2020).
- 5/ Puentedura, R. (2018). SAMR and the Learning Design Process. Pobrano z: <http://hippasus.com/blog/archives/425> (20.06.2020).
- 6/ Ścibor, J. (2020). Wstrzymaj siebie, rusz ucznia: e-nauczanie a e-twórczość. W: J. Pyżalski (red.) *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*. Warszawa: EduAkcja.

Co się stało z relacjami uczniów, rodziców i nauczycieli w czasie pandemii?

Jacek Pyżalski
Grzegorz Stunża

- **Ponad połowa uczniów** uważa, że ich relacje rówieśnicze w klasie przed pandemią były lepsze.
- **Co piąty uczeń** ma poczucie że relacje z wychowawcą/wychowawczynią były lepsze przed pandemią.
- **Nauczyciele** często wskazują w pytaniach otwartych, że tęsknią za bezpośrednimi relacjami offline z uczniami.
- **Edukacja zdalna** negatywnie przekłada się na relacje osobiste/domowe wielu nauczycieli.

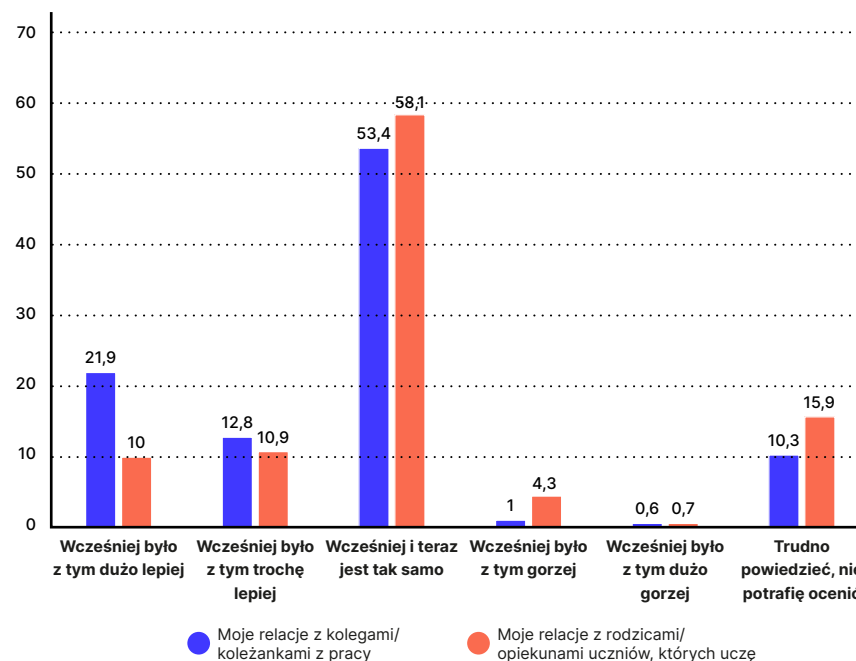
WYKRES NR 8. Oceń wymienione sprawy teraz w porównaniu z czasem przed epidemią - odpowiedzi uczniów N=1284

Po zamknięciu szkół związanym z pandemią wiele osób zastanawiało się, jakie działania szkoły należy uznać jako najważniejsze, które powinny być realizowane w pierwszej kolejności, tak aby edukacja zdalna jak najlepiej zaspokajała potrzeby uczniów.

Autorzy wydanego wkrótce po rozpoczęciu zdalnej edukacji (kwiecień 2020) szeroko upowszechnionego darmowego

WYKRES NR 9. Oceń wymienione sprawy teraz w porównaniu z czasem przed epidemią - odpowiedzi nauczycieli N=671

podręcznika dla nauczycieli pt. *Edukacja w czasach pandemii COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele.* (Pyżalski (red.), 2020) proponowali, aby przyjąć określone priorytety. Podobnie jak eksperci UNESCO w wydanym w czasie pandemii raporcie *Thinking about Pedagogy in an Unfolding Pandemic* (Doucet i in., 2020), proponowali oni, aby skupić się najpierw na potrzebach psychologicznych młodych ludzi, przede wszystkim tych

związanych z relacjami społecznymi, a dopiero w dalszej kolejności skoncentrować się na dydaktyce (Pyżalski, 2020; Pyżalski, Poleszak, 2020; Walter, 2020). Jednocześnie wskazywano, na to, że deprywacja tego obszaru, w wyniku nierówności, związanych np. ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, może w większym stopniu dotyczyć pewnych grup uczniów (Plichta, 2020).

Dwa najistotniejsze obszary relacji, które mogły zostać poważnie zmodyfikowane w wyniku edukacji realizowanej zdalnie to relacje rówieśnicze wewnątrz zespołów klasowych oraz relacje nauczyciel-uczeń. Obydwa rodzaje relacji są kluczowe dla edukacji i bezpośrednio wiążą się z jej jakością, będąc elementem wielu koncepcji, np. są one elementem stanowczej większości koncepcji klimatu społecznego szkoły (por. Hattie, 2009; Noble, McGrath, 2012). Potencjalnie modyfikacja takich relacji może kojarzyć się wyłącznie z ich pogorszeniem – jednak jest tak, że w niektórych przypadkach część osób może także zauważać zmiany pozytywne.

Warto zauważyć, że ponad połowa badanych uczniów wskazuje, że relacje przed pandemią były dużo lub trochę lepsze. Czterech na dziesięciu uczniów nie zauważa zmian w tym obszarze. Jednocześnie jest niewielka, ale znacząca grupa prawie pięciu procent, którzy oceniają, że przed pandemią ich relacje z rówieśnikami były gorsze. Ten ostatni

wynik może być trudny do interpretacji, ale dostępne dane jakościowe pozwalają przypuszczać, że są uczniowie, którzy w zapośredniczonej komunikacji mniej odczuwają nieśmiałość lub przestali obecnie doświadczać przemocy rówieśniczej.

W przypadku oceny jakości relacji z wychowawcą/ wychowawczynią większość badanych nie zauważa zmian w relacji do czasu przed pandemią. Jednocześnie około 23% ocenia, że te relacje przed pandemią były lepsze. Jest też nieco ponad 4% takich, którzy uważają, że relacje przed pandemią były gorsze.

Generalnie przeważają uczniowie wskazujący, że zmiany w dwóch kluczowych obszarach relacji szkolnych są negatywne (lub relacje te pozostają bez zmian w stosunku do czasu przed pandemią).

Zbliżone proporcje obserwujemy w odpowiedziach nauczycieli, którzy oceniali zmiany w swoich relacjach w zespole w pracy oraz relacjach z rodzinami/opiekunami uczniów. Około jedna trzecia mówi, że ich relacje przed pandemią były lepsze, a ponad połowa, że pozostały bez zmian. Tylko bardzo nieliczni (ok. 1,5%) wskazują, że relacje te są lepsze obecnie.

Co piąty nauczyciel wskazuje, że relacje z rodzinami/opiekunami uczniów były lepsze przed pandemią, a prawie

60%, że pozostały one bez zmian. Jednocześnie co dwudziesty nauczyciel ocenia te relacje jako gorsze niż obecne.

Jako dopełnienie badań ilościowych zadaliśmy kilka pytań w formie zdań niedokończonych. Pytaliśmy m.in. za czym nauczyciele, rodzice i uczniowie tęsknią z czasów przed pandemią w szkole. Poniżej przedstawiamy wybrane odpowiedzi na to i inne pytania, otrzymane od nauczycieli i nauczycielek.

Wyniki części jakościowej sugerują możliwości interpretacji badań ilościowych.

Jeden z głównych wątków, które pojawiły się i to nie tylko w odpowiedziach nauczycielek i nauczycieli przy pytaniu o tęsknotę, to relacja. Odpowiadający mówią m.in. o potrzebie relacji niezapośredniczonej medialnie, opisywanej często jako „normalna”, w opozycji do obecnej - „wirtualnej”:

„(tęsknię za – red.) normalnymi relacjami międzyludzkimi - na żywo a nie wirtualnie”

Kontakt cyfrowy może zacierać granice pomiędzy pracą a życiem prywatnym.

„Tęsknię za relacjami osobowymi, oddzieleniem czasu pracy od czasu prywatnego”

Komunikowanie za pomocą mediów może również przyczyniać się do pogorszenia jakości życia:

„Życie prywatne, rodzinne i jakość pracy są zdecydowanie gorsze”

Niektórzy poza brakiem granic wskazują także na ograniczenia w pracy z pewnymi grupami uczniów i z uwagi na brak dostępu do odpowiednich pomocy:

„Brak przejrzystych granic między strefą prywatności i zawodową i w aspekcie fizycznym i psychicznym, brak właściwych relacji interpersonalnych, brak możliwości efektywnej pracy z uczniami o potrzebie kształcenia specjalnego, ograniczenia związane ze sprzętem, warunki pracy w miejscu nieprzystosowanym do tego celu”

Problemy ze sprzętem i miejscem do pracy oraz konieczność korzystania z własnych zasobów finansowych w celach pracowniczych przekładają się również na relacje rodzinne

nauczycielek i nauczycieli, kiedy mówią, co zmieniło się w stosunku do czasu sprzed pandemii:

„Wszystko - znacznie wzrosły rachunki za prąd, poniosłam wysokie koszty zakupu sprzętu, pogorszyły się relacje z rodziną z powodu konieczności dostępu do sprzętu komputerowego przez kilka osób jednocześnie, dużo więcej czasu spędzam przed komputerem, aby przygotować lekcje i sprawdzić prace nadesłane przez uczniów, przez co znacznie pogorszył mi się wzrok i zaniedbuję inne obowiązki względem rodziny”

Brak relacji fizycznej, twarzą w twarz bez korzystania z ekranów, dłuższy czas poświęcony na pracę odbija się zdaniem niektórych nie tylko na ich zdrowiu fizycznym, ale i ogólnym dobrostanie:

„Zabrakło czasu na sprawy prywatne, dbanie o zdrowie, sen, wypoczynek”

Wiąże się to także z ich motywacją, a raczej jej brakiem nawet w zakresie dbania o siebie:

„(tęsknię za – red.) bezpośrednim kontaktem z młodzieżą, z ludźmi, koniecznością

zmobilizowania się do zrobienia makijażu, fryzury, eleganckiego ubrania się :). Obowiązkowym piętnastominutowym, porannym i popołudniowym spacerem do i ze szkoły. Brakuje mi dyskusji, uczniowskich sporów z przekory, żywiołowości, po prostu normalnego szkolnego życia”

Niektóre nauczycielki i nauczyciele, których tęsknoty próbowaliśmy wyrazić za pomocą chmury słów* chcieliby wrócić do swoich uczniów, ale i kolegów i koleżanek z pracy.

„Tęsknię za bezpośrednimi relacjami z uczniami i wychowankami, za tym, że mogłam być wtedy razem z nimi”

Kontakt zdalny nie jest w stanie w ocenie części badanych nauczycieli zastąpić kontaktu w miejscu pracy i bywa czasami traktowany jako zastępcza forma komunikowania, która nie może w pełni zastąpić szkoły rozumianej jako fizyczne miejsce.

„Tęsknię za uczniami, koleżankami z pracy, rozmowami, bezpośrednimi kontaktami w relacjach uczeń-nauczyciel, obserwacjami ucznia i bezpośrednią reakcją na jego problemy różnej natury. Wymiany poglądów z nauczycielami na temat uczniów i pracy”

Na pytanie o to, co woleliby robić zamiast zdalnej edukacji, niektórzy zwracają uwagę, że zapośredniczony kontakt utrudnia reagowanie i udzielanie pomocy:

„(zamiast nauczać zdalnie, wolałbym – red.)
spotykać się z ludźmi, wchodzić z nimi w relacje
i widzieć ich reakcje, łatwiej zareagować, pomóc
gdy jest taka potrzeba”

Zaprezentowana na okładce chmura słów została zbudowana na zasadzie zliczania pojedynczych słów (im więcej słów, tym większe hasło, najczęściej pojawiające się słowa, w różnych odmianach, zostały sprowadzone do jednej wersji), nie uwzględnia kontekstu ich użycia, pozwala jednak na zwrócenie uwagi, które wątki są dla odpowiadających istotne i zostały przez nich poruszone jako ważne. Przedstawiona chmura została przygotowana w oparciu o dokończenie zdania „**Kiedy przypominam sobie szkołę sprzed pandemii, najbardziej tęsknię za...**” przez nauczycielki i nauczycieli. Grafika nie uwzględnia podziałów na typy szkół.

Warto zauważyć, że potrzeba relacji z nauczycielami była także zdiagnozowana w innych badaniach. Ponad 50% rodziców zbadanych przez Librusa, w czasie edukacji zdalnej, wskazywało, jako jeden z najważniejszych problemów doświadczanych przez uczniów brak możliwości bezpośrednich kontaktów uczniów z nauczycielami (Librus, 2020). Z kolei badania Centrum Cyfrowego wskazują, że dla 40% nauczycieli kontakt z rodzicami był problematyczny z uwagi na przejęcie przez rodziców roli

edukatorów i podejmowanie przez nich prób komunikowania z nauczycielami za pomocą różnorodnych mediów oraz o różnych porach (Centrum Cyfrowe, 2020).

Wyniki te wyraźnie wskazują na potrzebę takiej filozofii i metodyki działania szkół, która w maksymalnie skuteczny sposób adresuje możliwości podtrzymania a może, w niektórych przypadkach, ulepszenia kluczowych relacji, w które są zaangażowani uczniowie oraz ich rodziny i nauczyciele. Relacje w zdalnej edukacji, w przypadku kiedy brak jest kontaktu bezpośredniego są trudne do realizacji we wszystkich wymiarach.

Bibliografia

- 1/ Centrum Cyfrowe (2020). Edukacja zdalna w czasie pandemii. Raport z badań. Kwiecień 2020., dostęp 17.06.2020.
- 2/ Doucet, A., Netolicky, D., Timmers, K., Tuscano, J. (2020). Thinking about Pedagogy in an Unfolding Pandemic, An Independent Report on Approaches to Distance Learning During COVID19 School Closures, Dostęp 17.06.2020 https://issuu.com/educationinternational/docs/2020_research_covid-19_eng
- 3/ Hattie, J. (2009). Making learning visible: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London: Routledge.
- 4/ Librus (2020). Nauczanie zdalne. Jak zmieniło się na przestrzeni czasu. Raport z drugiego badania ankietowego. Maj 2012., Dostęp 17.06.2020 <https://portal.librus.pl/artykuly/raport-2-jak-zmienilo-sie-nauczanie-zdalne>
- 5/ Noble, T., McGrath, H. (2012). Well-being and resilience in young people and the role of positive relationships. In S. Roffey (Ed.), Positive relationships: Evidence-based practice across the world. The Hague: Springer.
- 6/ Plichta, P. (2020). Różne konteksty nierówności cyfrowych a wyzwania dla zdalnej edukacji – propozycje rozwiązań. W: Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele, Warszawa: EduAkcja.
- 7/ Pyżalski, J. (red.) (2020). Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele, Warszawa: EduAkcja.
- 8/ Pyżalski, J. (2020). Co jest obecnie ważne, a co mniej, w działaniach szkół i nauczycieli. W: J. Pyżalski (red.) Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele, Warszawa: EduAkcja.
- 9/ Pyżalski, J., Poleszak, W. (2020). Relacje przede wszystkim – nawet jeśli obecnie tylko zapośredniczone. W: Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele, Warszawa: EduAkcja.
- 10/ Roffey, S. (2012). Student well-being: Teacher wellbeing – two sides of the same coin. *Educational & Child Psychology*, 29(4), 8–17.
- 11/ Walter, N. (2020). Mamy (za) duży wybór – czyli jak nie zgubić się wśród narzędzi cyfrowych. W: J. Pyżalski (red.) Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele, Warszawa: EduAkcja.

Zespół badawczy

Grzegorz Ptaszek

Profesor Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, na której pracuje na Wydziale Humanistycznym. Prezes zarządu Polskiego Towarzystwa Edukacji Medialnej. Członek Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej oraz European Communication Research and Education Association (ECREA). Autor i współautor licznych badań naukowych i publikacji.

Magdalena Bigaj

Ekspertka komunikacji społecznej. Wiceprezeska Fundacji Dbam o Mój Zasięg. Członkini Komitetu Dialogu Społecznego KIG. Ekspertka Ministerstwa Cyfryzacji ds. bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w internecie. Autorka i współautorka projektów edukacyjnych i naukowych oraz publikacji z obszaru wpływu nowych technologii na ich użytkowników.

Maciej Dębski

Doktor nauk społecznych Prezes Fundacji Dbam o Mój Zasięg. Socjolog problemów społecznych, wykładowca akademicki, edukator społeczny, ekspert w realizacji badań naukowych. Autor i współautor publikacji naukowych z zakresu problemów społecznych (bezdumność, przemoc w rodzinie, uzależnienia od substancji psychoaktywnych, uzależnienia behawioralne).

Jacek Pyżalski

Profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Zakład Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych), pedagog specjalny. Uczestnik i koordynator ok. 60 krajowych i międzynarodowych projektów badawczych. Autor licznych publikacji, w tym koordynator polskiej części badań EU Kids Online. Trener w obszarze komunikowania i trudnych zachowań oraz ekspert w zakresie edukacji medialnej.

Grzegorz Stunża

Doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki. Adiunkt w Pracowni Edukacji Medialnej w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Wiceprezes Polskiego Towarzystwa Edukacji Medialnej i wiceprzewodniczący Gdańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Zajmuje się szeroko rozumianą edukacją medialną i edukacją kulturalną.

Kontakt

POLSKIE TOWARZYSTWO EDUKACJI MEDIALNEJ

biuro@ptem.org.pl
www.ptem.org.pl

Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej jest ogólnopolskim i interdyscyplinarnym stowarzyszeniem naukowym, zraszającym teoretyków i praktyków edukacji medialnej. Powstało w 2012 roku w odpowiedzi na wyzwania związane z funkcjonowaniem człowieka w świecie mediów cyfrowych. Celem stowarzyszenia jest popularyzacja wiedzy na temat świadomego i krytycznego korzystania z różnych mediów przez różne grupy użytkowników.

FUNDACJA ORANGE

Antonina.Bojanowska@orange.com
T: 509 848 682
www.fundacja.orange.pl

Fundacja Orange od 15 lat uczy, jak odpowiedzialnie i twórczo korzystać z technologii. Prowadzi projekty edukacyjne, w których dba o cyfrowe kompetencje dzieci, młodzieży i nauczycieli. Wspiera ich również w czasie edukacji zdalnej. Zorganizowała webinary dla nauczycieli o prowadzeniu zdalnych lekcji. Dla dzieci przygotowała Poranki z #SuperKoderami, podczas których uczą się podstaw programowania, a dla starszych dzieci FabLab #wdomu, pokazujący podstawy modelowania 3D. Wspiera także Wioski Dziecięco SOS darowizną na zakup sprzętu umożliwiającego podopiecznym zdalną naukę.

FUNDACJA DBAM O MÓJ ZASIĘG

m.bigaj@dbamomojzasieg.com
T: 690 460 813
www.dbamomojzasieg.com

Fundacja Dbam o Mój Zasięg zajmuje się promocją odpowiedzialnego korzystania z nowych technologii i profilaktyką fonoholizmu. Fundacja realizuje badania naukowe, kampanie edukacyjne oraz realizuje na terenie całej Polski szkolenia dla dzieci, młodzieży i dorosłych, społeczności szkolnych oraz pracowników firm. Eksperti Fundacji pomagają tworzyć programy profilaktyczne na poziomie krajowym i samorządowym.

Zapraszamy do lektury pełnego raportu
z badania już jesienią 2020 roku.

